Б и б л и о т е к а
„ П о г л е д п р е к о с в е т а ”

књига *36*

Наслов оригинала:
İbrahim Kalın
BARBAR MODERN MEDENÎ

This book has been published with the support
of the Ministry of Culture and Tourism of Republic of Turkey
in the framework of TEDA project.

Ова књига је објављена уз помоћ
Министарства културе и туризма Републике Турске
у оквиру пројекта ТЕДА.

Copyright © 2018, İnsan Yayınları

Copyright © 2026, за српски језик, за Србију и Црну Гору, АГОРА

Copyright © 2026, за превод на српски језик, Авдија Салковић

Ова публикација се у целини или у деловима не сме умножавати, прештампавати или преносити у било којој форми или било којим средством без дозволе аутора или издавача, нити може бити на било који други начин или било којим другим средствима дистрибуирана или умножавана без одобрења издавача. Сва права за објављивање ове књиге задржавају аутор и издавач по одредбама закона о ауторским правима.

ИБРАХИМ КАЛИН

ВАРВАРИН, МОДЕРАН, ЦИВИЛИЗОВАН

– Белешке о цивилизацији –

Са турског превео
Авдија Салковић

АГΩРА

УВОД

Започнимо са две секвенце о варваризму, модерности и цивилизацији.

Прва секвенца потиче из једне ТВ вести из 2018. године.

Према тој вести, истраживачи амазонских шума у Бразилу открили су једно примитивно племе које није имало контакта са спољашњим светом, које је било далеко од цивилизације и није користило технологију. Према снимцима направљеним помоћу беспилотне летелице, племе је користило лук и стрелу. Међутим, због страха од спољашњег света, ово племе ни са киме није контактирало. Према споредној информацији датој у истим вестима, у свету је остало око стотину оваквих племена. „Оваквих", дакле, стотинак племена која су била далеко од цивилизације, која нису користила технологију, која су примитивна, али поседују вештину употребе лука и стреле и плаше се спољашњег света. Последња реченица ове вести гласи: „Прошле године рудари који су копали злато убили су око десетак припадника овог племена."

Друга секвенца долази из једне песме.

Једном, у некој далекој земљи, државне институције и трговине биле су затворене. Људи су се окупили на улазу у град, а чак је и сам цар, с круном на глави, дошао до градске капије. Народ је био у паници. „Долазе варвари!" Од тренутка када се та гласина проширила, свакодневни живот окренуо се наглавачке – ћаскање је утихнуло, а све је обузела стрепња. Ко су били варвари, одакле долазе и када ће стићи – било је потпуна мистерија. Царство, које је чекало варваре, прешло је у ратни режим и увело ванредне мере. Иако се чинило да је земља спремна за могући напад, свеопшта неизвесност уносила је немир. Пала је ноћ, али варвари нису долазили. Гласници, послати до најудаљенијих граница царства, вратили су се с вешћу да од варвара нема ни трага. Изненађење и разочарање које је захватило град поводом те вести песник је описао речима: „Па, шта да радимо ми, сад без варвара? / Они су били нека врста решења за наше проблеме".[1]

Вест о племену из амазонске џунгле и Кавафисова песма пружају низ назнака о савременом значењу појмова као што су варваризам, примитивизам, модерност и цивилизација. Једна људска заједница приказана је као „нецивилизована и примитивна" само зато што не користи савремену технологију и нема контакт са спољним светом. Њихова вештина коришћења лука и стреле представља се као нешто готово запањујуће. Са друге стране,

1 Konstantin Kavafis, *Kavafis'ten Kırk Şiir*, çev. Cevat Çapan (İstanbul: Adam, 1982), s. 17. Кацијев роман *Waiting for the Barbarians* обрађује сличну тему.

припадници модерне цивилизације, који их беспилотном летелицом посматрају с висине, не уступчавају се да испоље емпатију и саосећање према овим плашљивим и повученим људима. Међутим, на крају вести сазнајемо да су рудари побили чланове њихових породица, пријатеље и саплеменике. Ко је у овом случају примитивац и варварин, а ко хуман и цивилизован?

Кавафијева песма на упечатљив начин открива имагинарну и регулативну функцију варвара. Зашто су људи, који би се заправо требало радовати што варвари не долазе – па чак што уопште и не постоје – били тужни? Одговор на ово питање лежи у односу који се успоставља између „сопственог ја" и „оног другог". Са изненадним нестанком имагинарних варвара, поново се враћају стари проблеми. Непостојећи варвари повучени су са сцене, а земља се поново суочила сама са собом. Људи сада морају да решавају своје проблеме директно, суочавајући се с реалношћу, а не кроз страх од непостојеће претње. Чак и да се они, којима би требало бити драго што варвари не долазе, запитају: „Шта ћемо сада без страха од тих варвара?", истина остаје јасна и оголела: дефинисање себе као „цивилизованог" у односу на имагинарног, удаљеног непријатеља, преко пројектоване групе варвара – не доноси решење. Напротив, такво поимање само продубљује постојеће проблеме. Посматрати све око себе као варваре само да бисмо се ми осећали цивилизованим не води ка изградњи стварне цивилизације. Наравно, против стварног непријатеља треба предузети мере предострожности и, ако је потребно, борити се одлучно. Али страхови изграђени око непостојећег непријатеља неминовно воде ка кризи идентитета.

Цивилизација, као појам који обухвата све – од правила лепог понашања до урбаног живота, од архитектуре до правног система, од друштвених навика до музике, од уметности и заната до кулинарске културе – већ два века не силази са друштвеног и интелектуалног дневног реда. То је појам који се истовремено дефинише и користи на различите начине, и који се у једнакој мери и деградира и конзумира. И они који желе да започну рат, и они који настоје да склопе мир, користе управо овај појам као основу за своје теорије, стратегије, реторику и политику. Не треба да нас чуди што је један тако вишеслојан и централни концепт, какав је цивилизација, постао предмет политичких полемика. Када говоримо о таквом појму, потребна нам је извесна ментална јасноћа. Сврха ове књиге управо је да направи корак у том правцу.

Цивилизација, као идеално стање, уско је повезана с уређењем материјално-физичког света. Вредности попут благостања, производње, безбедности, социјалне правде и праведне расподеле представљају њене саставне и допуњујуће елементе. Ипак, цивилизација је више од простог збира тих компоненти. Она превазилази културу, обичаје и традицију, и изражава целовитост ставова и понашања повезаних с начином постојања. Ментални, морални и естетски принципи на којима цивилизација почива откривају

дубље културне форме. У том смислу, цивилизација представља ниво свести и понашања који је изнад и изван саме културе. Управо зато цивилизације граде осећај припадности и обликују идентитет. Тај осећај припадности, као што може изградити породичне односе унутар једне цивилизације, у исто време може произвести разлике и дистанце између различитих цивилизација. Када је реч о темељним вредностима једне цивилизације, често постоје оштре разлике у мишљењима и међу самим њеним припадницима. Будући да цивилизације нису статичне, већ динамичне и виталне органске структуре, оне током времена могу доживети радикалне промене. Људи који припадају истој цивилизацији могу се временом отуђити од ставова и облика понашања својих предака из две или три пређашње генерације – или их, пак, могу поново открити и прихватити из нове, другачије перспективе. У сваком случају, када се бавимо једним тако обимним и вишезначним појмом као што је цивилизација, неопходно је имати у виду све аспекте мишљења и животне праксе с којима долази у додир. Ниједан редукционистички приступ не може понудити смислену и доследну анализу овог појма.

Да ли појам цивилизације у 21. веку и даље држи своје изворно значење? Да бисмо на ово питање могли дати ваљан одговор, потребно је сагледати савремену ситуацију имајући у виду два нивоа: интелектуално-културни и политичко-социјални аналитички оквир. У ери глобализације, вестфалског поретка националних држава, либерализма, наддржавних актера и тренутне, брзе комуникације, појам цивилизације добија контроверзно значење. Може се говорити о широкој сагласности да модернизација, глобализација и нова средства комуникације имају ефекат разграђивања и слабљења појмова као што су вера, култура, традиција и цивилизација. Заиста, иако савремени глобални токови разграђују круте и оштре границе прошлости, истовремено подривају и традиционалне облике ауторитета. Тврдње о релативизму и плуралистичкој истини доводе у питање верске системе и традиционалне цивилизације засноване на монотеизму, централизованој истини и моралу, као и на хијерархијском поретку постојања. Покрети као што су индивидуализам, хедонизам, секуларизам, агностицизам, материјализам, спиритуализам, национализам, либерализам и социјализам – који тврде да граде нови смисао живота и постојања – одбацују концепцију постојања и филозофију живота коју су предмодерне заједнице утемељиле на метафизичким основама. Савремене социокултурне и политичке динамике, потакнуте модерношћу и глобализацијом, доводе велике концепте, попут цивилизације, у положај неадекватности, депласираности и нефункционалности.

Међутим, глобализација има и један парадоксалан ефекат – она, на известан начин, јача свест о цивилизацији. Друштва која се налазе у позицији објекта и примаоца глобализацијских процеса све чешће осећају потребу да се ослоне на сопствену историју и колективна сећања, како би, у сусрету са

глобализацијским таласом, изградили снажну линију отпора и пронашли сигурну луку. Глобализација се, у великој мери, односи на циркулацију и пренос западних вредности, робе и симбола у незападна друштва, више него на изградњу аутентичних и дубинских идентитета. Упркос плуралистичкој и егалитарној реторици, западноцентричне тенденције, које чине срж глобализацијског процеса, подстичу незападна друштва да развијају нове механизме заштите. Настојања древних цивилизацијских басена – попут исламског света, Кине и Индије – да, насупрот западној модернизацији, изграде сопствене аутентичне идентитете, не могу се перципирати одвојено од њихових цивилизацијских предања и концепција.

Цивилизацијска мисао изазива и подстиче два фундаментална геополитичка приступа. Не може се порећи да фактори попут историје, идентитета, традиције, колективног памћења и осећаја припадности насупрот реалистичне школе – засноване на војној моћи и моделу националне државе, и либералистичке школе – која полази од тезе да су секуларно-либералне вредности универзалне, играју кључну улогу у обликовању ставова појединаца и друштава.[2] Геокултурни системи и савези, који форсирају границе класичног модела националне државе, имају пресудну улогу у обликовању глобалних токова. Теза о „крају историје", која тврди да је секуларно-либерални поредак коначно одредиште дуге историјске путање човечанства, показује се као недовољна када је реч о објашњавању цивилизацијске припадности и колективних идентитета. Један од главних разлога за то лежи у чињеници да истовремено живимо у епохи глобализације, универзалистичког либерализма, национално-државног реализма и цивилизацијске свести. Апсолутизовање само једног од ових процеса, уз занемаривање осталих, неминовно води ка погрешним тумачењима духа времена у којем живимо.

Такође, и потрагу за новим глобалним поретком, која је дошла до изражаја након хладноратовског периода, треба анализирати у овом оквиру. Теза „Сукоб цивилизација" Самјуела Хантингтона представља западни одговор на ову потрагу. Иако Хантингтон истиче да, упркос националној држави и процесу глобализације, „осећај припадности некој цивилизацији" није нестао, у први план је ипак изашла димензија његове тезе која се тиче политичког конфликта и обележила је дебате деведесетих година. Окружења која су концептуално, политички и војно желела да попуне вакуум моћи насталог крајем биполарног света, прихватила су сукоб цивилизација као погодно оруђе и настојала да имплементирају нове моделе хегемонијских односа. Осећај сукоба брзо се са политичке и војне равни проширио на верска уверења, културу, друштво, уметност и друга подручја. Иницијатива „Алијансе цивилизација УН-а", коју су 2005. године покренули турски премијер Рецеп

2 Peter J. Katzenstein, „A World of Plural and Pluralist Civilizations: Multiple Actors, Traditions, and Practices", ed. Peter J. Katzenstein, *Civilizations in World Politics: Plural and Pluralist Perspectives* (London: Routledge, 2010), s. 2.

Тајип Ердоан и шпански премијер Хосе Луис Родригез Запатеро, развијена је као алтернатива овој парадигми сукоба и одиграла је кључну улогу у спречавању продубљивања психологије сукоба. Подржана од стране више од стотину земаља, ова иницијатива је истакла да сукоб није једини облик односа међу цивилизацијама, те је бранила тезу да је суживот могућ без занемаривања разлика. Такође, ова иницијатива одиграла је важну улогу и у поновном усвајању појма цивилизације, ослобађајући га од злоупотреба у хегемонијске сврхе.[3]

Упркос томе, у ери у којој се прелазе културне границе, када идентитети еродирају и „све лети и нестаје попут водене паре", цивилизација убрзано губи могућност да понуди један референтни оквир. Прилагођавајући концепт „флуидне модерности" Зигмунта Баумана постмодерним друштвима, Умберто Еко скреће пажњу на нихилистичке тенденције које иду руку под руку с одбацивањем „великих наратива". У свету у којем је све изгубило свој смисао, апетит за потрошњом и уживањем постаје једина водиља у животима људи.[4] Појмови попут историје, друштва, цивилизације, традиције и сећања све више губе своје значење или, пак, добијају ново. Уистину, виртуелна стварност, креирана и храњена модерним и постмодерним ситуацијама – ситуацијама које Бодријар и Еко називају „хиперреалност" – култура ужитка и забаве, нове технолошке могућности и системи потрошње, претварају стварност у све пластичнији, вештачки, еластичнији, измишљени објекат над којим се може интервенисати у било које време и на било који начин. Напредна индустријска друштва, која делују по принципу „ништа није немогуће", надилазећи чак и саму жељу за профитом, отварају врата новим облицима постојања и осећаја и смештају их на место стварности. Оно што је овде занимљиво и забрињавајуће јесте да се те нове и виртуелне стварности не доживљавају као илузије и обмане, већ се од стране власника разума и слободне воље свесно и својевољно прихватају као алтернативне вредности. Иако знамо да слика на екрану није сама стварност већ њена представа, ми ово одвајање од стварности доживљавамо као нормалну, разумну и редовну ситуацију. Пре него што наша деца виде мачку, пса или птицу у стварном животу, она се најпре упознају са њиховим виртуелним имицом на екрану.

Но оно што је суштински опасно јесте то што ова виртуелна и имагинарна екранска онтологија све више окупира и обликује нашу целокупну перцепцију постојања. Смештање слика, презентација, сурогата, страсти, „емотикона" и емоција којима се може трговати на место стварности представља стање деструктивног онтолошког осиромашења. Суштинска ствар-

3 Свеобухватан коментар по питању Иницијативе Савеза цивилизација под вођством Турске и Шпаније погледати: Mehmet Aydın, *Siyasetin Aynasında Kültür ve Medeniyet* (İstanbul: Karı Yayınları, 2016), s. 485-520. На званичном сајту Иницијативе могуће је наћи документа и информације о активностима: https://www.unaoc.org.

4 Погледати: Umberto Eco, *Chronicles of a Liquid Society* (London: Harvill Secker, 2017), s. 1-3.

ност истине редукује се на њене придодате атрибуте, а ово минимално стање постојања сматра се довољним за „постојање на неки начин". Понашање људи у Платоновој пећини, као да нису свесни постојања сенки – иако их виде сопственим очима и, заправо, знају да су то сенке – представља једну од типичних манифестација овог онтолошког осиромашења. Масе које, у слободном преводу, говоре: „Шта ће нам светлост истине, нама су сенке довољне", бивају позване да уживају у свету привида.

Традиционална онтологија човеково директно и природно кушање манифестације постојања види као примарну вредност. Природа је значајна и у начину на који нам се приказује и као предмет научног истраживања. Сврха односа није у успостављању доминације нити у томе да неког учинимо сличним себи, већ у томе да се, у оквиру људских потреба, „изграђује" универзум. У постмодерној ери хипер-стварности, ситуација добија другачији карактер. Страст за тиме да стварност обликујемо по сопственој вољи, као и могућност да то учинимо, онемогућавају било какво аутентично и непосредно искуство. Без екрана, сигнала, шифре и „онлајна", губимо прилику да доживимо и себе и свет око себе. Без пробијања онтичких и симболичких зидова које су око нас сазидали „медији", односно „алати", све више постаје немогуће „приступити" било чему.

Велика је грешка посматрати ово само као питање ограничено на свет медија и штампе. Према мишљењу Маклуана, све што је технологија произвела – од точка па до сијалице (данас овоме можемо додати интернет, паметне телефоне, навођене бомбе, итд) – представља „алат" и један „продужетак" самих нас.[5] Међутим, данас су ти алати постали толико моћни и аутономни да их више не можемо посматрати као једноставна оруђа, попут косе на њиви или једра на чамцу. Традиционална оруђа била су укључена у наше односе са земљом и ветром, али нису доминирала њима. „Медији", пак, које је модерна технологија учинила далеко софистицираније, сада су заузели место „поруке". Будући да се наша могућност кушања света изван ових алата свакодневно умањује, и дела која чинимо у име културе, цивилизације или уметности све више постају искуства условљена технологијом.

Оно што се овде догађа јесте једно велико онтолошко проклизавање. У свету дефинисаном алатима променило се значење суштинског, оригиналног и аутентичног. Сурогати, слике, имитације, симулације заузели су место оригиналног и примарног. Израз „испало је боље од оригинала", осим што носи епистемичку ароганцију, указује и на ово онтолошко проклизавање. Тиме што је заузео место означеног (*signified*), знак (*sign*) успоставио је огромну доминацију над нама. Симбол је надвладао оно што симболизује и на његово место поставио себе. Имитација нас је уверила да оригинал, заправо, и није толико вредан. Виртуелне, имагинарне, сеновите ствари заселе су у фотељу стварности и свима нам се подругљиво смеју, шапћући нам на уво:

5 Umberto Eco, *Travels in Hyperreality*, (New York: Harvest Book, 1990), s. 227.

„Сада и ти верујеш да сам ја много 'стварнија', много 'привлачнија', много 'кориснија' ствар."

У таквом виртуелном и плитком свету, све је теже рећи нешто о томе шта је стварно, шта је култура, шта је уметност или естетика. Цивилизација се налази на самом врху концепата који су погођени овим онтолошким осиромашењем. Дубоки утицај постмодерних стања на нашу перцепцију истине и стварности – стања обележених придевима: материјални, технолошки, виртуелни, дигитални свет, итд. – такође се осећа и у расправама о цивилизацији. Привиди, који су заузели место стварности коју представљају, освајају простор самосталне егзистенције и све више трансформишу „стварност". Међу примерима ове хиперреалности који први падају на памет налазе се: фудбалер светске класе који игра фудбал у „Плејстејшну", Дизниленд као засебан „свет" и прихватање измишљених људских односа у серијама као нечег стварног. У оваквим ситуацијама постаје бесмислено постављати питања шта је стварност, а шта фантазија, шта је стварно, а шта виртуелно, шта је аутентично, а шта измишљено. Масе, препуштене пожуди хиперстварности, сада губе своју менталну и емоционалну способност за суочавање са стварношћу. Савршене, позлаћене, бесконачно текуће фикције на екрану замењују стварне, мањкаве, сложене и ограничене животе. Да би се дошло до стварности, њена имитација, копија и симулација постају незамењиво средство. Људи сада мисле да је, без гледања у екран, више немогуће препознати, сагледати и схватити свет.[6]

Још увек нисмо свесни разорних последица овог онтолошког сужавања. Мислимо да се постојање састоји од збира постојећих ствари, премда се постојање (*wujûd*) не може свести на створења (*mawjûdât*). Значење једне књиге јесте нешто много више од њеног броја страница, волумена, корица – укратко, од збира свих њених физичких карактеристика. Читати неку књигу значи разумети њено значење и поруку изван њених материјалних квалитета. Иста књига може бити штампана на различите начине, али то не мења њену изворну истину. Исто важи и за људе. Човек је биће које је много више од збира телесних органа. Познавати једну особу значи знати много више од њене боје гласа, боје очију, висине или тежине. Особа с којом разговарамо, коју волимо или, пак, мрзимо, јесте биће изван својих физичких карактеристика. Када погледамо са ове тачке, спознати постојање у целини значи имати контакт са једном истином много већом од збира свих појединачних бића. Земља, небо, ноћ, дан, годишња доба, људи, историја и друштво представљају нам се као различите манифестације постојања. Наши одговори и реакције на ову „презентацију" одређују наш однос са постојањем.

6 Eco, *Travels in Hyperreality*, s. 7 vd. Еко каже: „Хипер-реалност се једино могла јавити у америчком друштву." Изгледа да је однос америчког друштва са стварношћу неизбежним учинио средства за симулацију. Ово је могуће казати за сва друштва са напредном индустријом која су постојање свела на техничку умешност.

Постојање може бити предмет филозофских и научних анализа. Материјална својства бића, њихова суштина и акцидентални атрибути, њихов настанак и нестанак, могу се на различите начине аналитички разложити и класификовати. Али, немогуће је свести смисао постојања на те резултате. Јер, ми постојање не перципирамо само кроз осећај и разум (експериментално и дедуктивно), већ и интуитивно. Тајна постојања представља нам се на различите начине. Да би се ова тајна разумела, неизбежно је да у игру уђу различите епистемичке методе. Поред науке и филозофије, и верска мисао и уметност јесу путеви који нам омогућавају да отворимо врата постојања. Но, без обзира на то који метод сазнања употребимо, ниједан од њих не може исцрпети тајну постојања. Највећа самообмана модерно-прометејског субјекта јесте у томе што мисли да је својом ограниченом и арогантном природом досегао тајну постојања.

Овде није могуће детаљно ући у тајну постојања, односно у питање нашег постојања, а не непостојања. На наредним страницама повремено ћемо се дотицати ове теме. Довољно је рећи само ово: постојање у виду креације увек нас одржава у контакту са извором постојања. Тај контакт нам говори да стварање и у овом тренутку траје у виду манифестације, и да је сваког тренутка потпуно свеже. Мирис стварања пред нама се јавља у бескрајним манифестацијама постојања. Као што научно и аналитички описујемо ноћ и дан, воду и ветар, светло и сенку, истовремено их осећамо и интуитивно, срчано и поетично. Између ових различитих облика спознаје не мора постојати хегемонистички однос и сукоб. Мирис стварања даје нам идеју о мудрости великог круга постојања. Омогућава нам да схватимо зашто постојимо – сада, овде, у овом тренутку.

Они који не могу осетити мирис стварања не могу допрети до тајне постојања. Није лак задатак осетити ритам стварања у доба буке и имагинације, у којем звук губи свој космички склад, а мирис се своди на козметичку индустрију. Зато, они који победоносно кличу над нестанком овосветске чаролије и шарма нису ни свесни да су постали лажни господари једног сувог, празног, равног и бесмисленог света. А ипак, више него икада, потребно је допрети до тајне постојања и осећаја мириса стварања, како би свет, који је људском бићу подређен, постао смислено место за живот. Живот у свету без тајне и шарма неће нас учинити хуманијим или рационалнијим. Напротив, осудиће нас на једну велику празнину. Сваки корак који учинимо да бисмо избегли суочавање са том празнином, одводи нас још мало даље од хоризонта постојања. Све док делујемо са жељом да доминирамо постојањем, оно ће се све више затварати за нас. Баш као што је апсурдно покушати натерати ружу да се управо сада отвори и замирише, тако је и покушај да се преузме постојање – из овог или оног разлога – једнако бесмислен и узалудан труд.

Чињеница да постојање поседује много већу истину од оне коју наша мисао и наше провиђење имају о њему самом, један је од основних принципа

традиционалне метафизике. Када човек схвати и прихвати да је део стварности која га надилази, али му не одузима ум и слободу, тада може да се помири са постојањем – и са самим собом. Какве последице овај приступ има на наше поимање цивилизације и наш начин живота, анализираћемо у одговарајућим одељцима књиге. Овде је корисно рећи само оволико: немогуће је превазићи проблеме данашњег поимања цивилизације без радикалне промене у нашој перцепцији постојања и нашем светоназору. Палијативна, парцијална и површна решења не решавају проблем – она га само одлажу.

Западу данас понестаје речи које би изрекао у име цивилизације, док, с друге стране, исламски свет трага за нечим што би рекао. Антиреалистичке и релативистичке струје, подржане глобализацијом, настоје да осуде све „велике наративе" као легенде са истеклим роком трајања. Уместо речи, значења и вредности, на сцену ступају корист, функционалност, зарада и интерес. Технолошки напредак, који се у оквиру материјалног света претворио у зачарани круг, представља се као велики цивилизацијски поход човечанства. Модерни индустријски поредак суочава се са дилемом краља Миде: чак је и краљ који је желео да све што дотакне претвори у злато, у једном тренутку морао да се покаје због своје жеље. Зашто? Мида је био веома похлепан; у почетку је био одушевљен када су се столови и столице које је дотакао претварали у чисто злато. Али када је видео да су се и храна коју је јео и његово дете које је пољубио претворили у злато, обузео га је ужас и одмах је одустао од своје жеље. То је, уједно, тренутак када похлепа за материјом досеже тачку самоуништења.

Цивилизованост, која чини срж цивилизације, представља скуп вредности које обликују моралне и људске ставове човека према самом себи и универзуму. Нецивилизована друштва не могу успоставити цивилизацију. Оно што успеју да створе није цивилизација, већ материјално-технолошко оруђе доминације. Један од циљева нашег истраживања биће покушај да спасимо појмове цивилизације и цивилизованости од њихове империјалистичке прошлости и њихових савремених хегемонистичких конотација. Заиста, као што ћемо касније расправљати, концепт цивилизације у западној мисли након просветитељства коришћен је као извидница колонијализма и био је отуђен од свог изворног значења. Поновна изградња овог појма постала је нужност.

Исламски свет који није у стању да заштити властиту цивилизацију, живот, мисао и естетске вредности, није у стању да произведе аутентична решења за сопствене проблеме, нити може да доприноси човечанству. Да бисмо цивилизацију довели у стање живе стварности, способне да се суочи са свим изазовима виртуелног и вештачког доба, потребни су нам ментална бистрина, кохерентан систем мишљења, снажна воља и здрави механизми.

Наслов књиге има за циљ да опише стање у којем се налазимо. Данас истовремено проживљавамо варваризам, модерност и цивилизованост.

Варваризам – као покушај да се силом и нерационално-неморалним методама добије оно што се жели – наставља да постоји у различитим облицима. Дуга је листа варваризама који се људима и природи наносе под именом модерности, напретка, развоја, националног интереса, међународног поретка, економске добити, ефикасности итд. Заједно сведочимо томе како се политике, ставови и идеје, лишени разума и врлине, под плаштом модерности, хуманости или пак естетике, усађују у подсвест модерних друштава. Немогуће је пореći чињеницу да варваризам, који естетизује насиље, глорификује пожуду и похлепу и људску егзистенцију своди на потрошачко лудило, све више чини земљу, која нам је дата у аманет, неподношљивом за живот. Проблеми као што су еколошка криза и глобално загревање само су неке од криза ума и духа које се манифестују на дну. Но, савремени политичко-економски поредак одбија да призна чак и ту чињеницу. Продубљивање и нормализација расизма и дискриминације у савременим друштвима, која плурализам и различитост прихватају као теоријску вредност, спадају у стварности које, такође, не желимо да видимо. Напослетку, живимо у доба у којем варваризам, у име модерности и напретка, поприма потпуно нове облике.

Стање модерности односи се на стање у којем савремена друштва учествују, које подносе или су му изложена. Модерност, у смислу изградње једне секуларно-прогресивне визије постојања уместо традиције, последњих неколико векова представља један од главних наратива. Они који модерност дефинишу као научни напредак и економски развој могу тврдити да тај процес доноси велике користи човечанству. С друге стране, јављају се и они који тврде да су политички, верски, економски и еколошки проблеми изазвани модерношћу гурнули цео свет у катастрофу. Али, ако постоји нешто што је сигурно, то је чињеница да се и варварство и модерност одвијају истовремено. Постпросветитељска светска историја пуна је тужних примера који с правом носе епитет варваризма. Штавише, ментални и морални злочини почињени у име оправдања или прикривања савременог варваризма указују на то да модерност нимало није недужна. Савремена друштва, која с новим научним и технолошким могућностима постају све деструктивнија, могу ставити потпис на невиђене примере варваризма.

Наше треће стање јесте цивилизованост. На наредним страницама покушаћемо детаљно да објаснимо шта подразумевамо под овим појмом. Уколико бисмо поједностављено казали, цивилизованост представља деловање у оквирима рационалних и моралних правила. Стање цивилизованости, засновано на одређеном светоназору и концепцији постојања, обликује наше ставове у свим областима – од најједноставнијих друштвених структура до најсложенијих друштвених односа. Да бисте били цивилизовани, не морате бити економски и технолошки најмоћнији, највећи, најутицајнији итд. Начин на који користите средства и способности које поседујете, као и циљ у

чије име их користите, довољни су да одреде да ли сте варварин или цивилизована особа. У том смислу, као што модерна индустријска друштва могу бити варварска, тако и заједнице са ниским материјалним благостањем могу бити цивилизоване. Између цивилизованости и материјалне моћи не постоји линеарна веза. У наредним деловима књиге размотрићемо примере у којима се истовремено преплићу варваризам, модерност и цивилизованост.

У овој студији појам цивилизације анализираћемо на два главна нивоа: историјском и концептуалном. Пре свега, фокусираћемо се на историјско, политичко и друштвено значење те речи и указаћемо на различита поља њене употребе. Ово ће нам пружити важне назнаке о богатој топографији концепта цивилизације. Ова историјска анализа показаће како се појам цивилизације користио у различитим друштвима и како је, с појавом модерности, еволуирао и преузео различите функције.

Као друго, дефинисаћемо цивилизацију и покушаћемо да утемељимо филозофски оквир на којем се та дефиниција заснива. У том контексту, повезаћемо мисао о цивилизацији са светоназором и концепцијом постојања, и фокусираћемо се на значења која она има за човека, друштво и природу. Представљајући један кохерентан концептуални оквир у вези са цивилизацијском мишљу, полазићемо од тезе да су све цивилизације засноване на одређеном светоназору и концепцији постојања, те ћемо заступати став да главне разлике међу цивилизацијама проистичу управо из разлика у тим светоназорима и концептима постојања, при чему нећемо занемарити историјске и географске околности. Трећи циљ књиге јесте да се изврши једно цивилизацијско преиспитивање. Биће дато место ставу да нас преовлађујућа цивилизацијска мисао води ка антицивилизацији, и понудиће се кратко промишљање о алтернативном цивилизацијском трагању.

Будући да нам циљ није писање историје цивилизација, у оквиру концептуалних разматрања и историјских искустава дотаћи ћемо се историје кинеске, индијске, астечке и европске цивилизације. Бавећи се конкретним манифестацијама концепта цивилизације, наравно, не можемо деловати независно од изворних искустава тих цивилизација. Морамо узети у обзир машту, облике перцепције, материјална дела и облике односа које су различите цивилизације приказале. Расправа о концепту цивилизације истовремено представља и испитивање историје цивилизација.

Желео бих да се захвалим Зејнепи Кот Тан, Харуну Тану, Нурулаху Колташу и Ибрахиму Тенекеџију на доприносу током припреме књиге.